

SYMBOLER OCH TROSSATSER

Av teol. dr ERIK PETZÄLL

Symbolerna, metaforerna, vill återge ett väldigt skeende, där såväl förnuftsspekulationer som gängse språkbruk ohjälpligt kommer till korta, men likväl måste tron göra sig allmöda att förstå sig själv och göra sig förstådd, skriver i denna artikel kontraktsprosten, teol. dr Erik Petzäll, Borås.

Den samtida debatten i religiösa frågor röjer ofta en oklarhet, vars främsta orsak torde vara okunnighet om vad tro och kristendom är. Stundom framträder ock i dessa sammanhang en aggressivitet, som tyckes a priori ha bannlyst viljan att förstå. Hos många människor finns emellertid ett växande behov av den egna varelsens förankring, fäste och trygghet i en värld som "håller", i en värld som är till, oberoende av tidens växlingar och individuella kalamiteter. Med ett ord — behov av tro.

Hos sådana människor möter man i regel en konturlös men också ångestfull veneration för kristendomen och framför allt dess centralgestalt. Men med en dunkel känsla för makten i hans personlighet förenas opposition mot den dogmskrud, vari han anses klädd

eller snarare förklädd. Och sinnets oro växer i proportion med idealbildens dominans men också med oförmågan att nå upp till den.

Det är ett krav av första ordningen, att kyrkans talesmän inför en mycket stor och med allt skäl frågvis allmänhet i stället för ofta onödiga kontroverser söker klargöra vad kristendomen är och vilken betydelse dess trossatser har. Denna artikel vill i någon mån belysa frågeställningen.

Vad är en symbol?

Kyrkans bekännelseskrifter kallas symboliska. Vad är då en symbol? — En ring betecknar trolovning och äktenskap. "Till ett vårdtecken giver jag dig denna ring." Ringen vill ge uttryck för och ständigt påminna om en verklighet, för vars tolkning ordens förklaringar ej räcker. Symbolen ersätter ju varken ord eller löften men återger åskådligt och påtagligt den obrutna gemenskap som äktenskapet avser. Vårdtecknet är ej blott tecknet på något dyrbart som skali vårdas utan ett "Wahrzeichen", ett omen, som fastslår en ny tillvarons genomgripande och framtidsmätade verklighet.

När vi hissar vår flagga, en sym-

hol för fosterlandet, kan vi inte för oss klargöra den rikedom, som delaktigheten i ett fädernesland innebär. Flaggan ger uttryck för gemensam besittning av värden och ansvar. Om flaggan vore betydelselös, skulle den ej finnas.

Kyrkans bekännelse är icke symbolisk i alldeles samma bemärkelse som ringens och flaggans tecken-skrift. Trossatserna strävar tvärtom med all makt att översätta andliga realiteter i klara ord. Men då språket är oförmöget att adekvat återge, vad tron erfarit och äger, är det helt i sin ordning att dess uttrycksformer benämnas symbola, d. v. s. kännetecken, igenkänningstecken, vårdtecken, signaler, appeller. Den söndagliga trosbekännelsen i kyrkan — symbolum apostolicum — är sålunda icke en intellektuell bejakelse till ett lärokvantum utan en klenod, ett "helgedomakar", symboliserande en verklighet som ej är "av denna världen". Härvid är det alls inte fråga om logiska kategorier utan tvärtom sanningar, som endast kan uttryckas i paradoxens form. Att ställa bibelns och bekännelsens värld inför vetenskapsens forum är totalt irrelevant. Vilket givetvis icke innebär att vetenskaplig forskning på dessa områden skulle vara obefogad eller ovälkommen. Om evangeliet betonar, att "sanningen skall göra eder fria", så är det alls inte fråga om sanning av multiplikationstabellens karaktär utan om den san-

ning, som gäller människans och tillvarons väsensgrund. Den sanningen är radikalt praktisk, varför dogmen ingalunda är trons helgedom själv men väl fönster, genom vilka man ser in i den, synglas för att skärpa blicken för kristendomens rikedomar, prismor som bryter ljuset. Trossatsen kan endast fattas intuitivt och inspirativt, ungefär som när konstnären upplever och söker återge en verklighet som fångslat honom. Resultatet blir bilden i någon form, ett slags metafor.

Kristendomens innebörd

Nu är det så, att bibeln som ingen annan bok betjänar sig av metaforen, bilden, liknelsen för att uttrycka den verklighet som skall återges. Några exempel härpå skall strax lämnas. Men dessförinnan måste ett koncentrat ges av vad kristendomen är. Schartau säger, att Gud skapar tron av intet i det fördoldas djup. Tron är alltså enligt denne budbärare intet som människan *skall* utan något hon *får*. Om tro betecknas som människans kontakt med hennes egen och tillvarons väsensgrund, så fanns den och finnes i världen Kristus förutan. Men vad han inaugurerat i vårt släkte är i princip ett radikalt nytt sätt att leva. Vi ser det bäst på Jesu egna lärjungar. Före "omvändelsen" var de självupptagna, inställda på jordiska äreställen i ett judiskt världsrrike, efteråt självutgivande, glada

att aktas värdiga lida "för det namnets skull". De hade fått den segrande kärlekens alla gränser överskridande inspiration. Detta är kristendom — att behärskas av den personlighet, som orubbligt övertygat människan om hennes egen och tillvarons mening. Detta betyder, att Gud blir medvetandets medelpunkt och kraftkälla och det egna jaget ett redskap i hans hand.

En sådan bokstavligen talat oerhörd erfarenhet, d. v. s. alltid för den undfående lika häpnadsväckande som oväntad, kan näppeligen återges på annat sätt än genom metaforer och paradoxer. Bibeln själv gör så i det medvetandet, att vad som gäller den enskilde gäller ock för hela människosläktet.

Metaforerna en hjälp

I den märkliga prologen till Jobs bok skildras något av Åklagarens, Satans, funktion. Hur kunde han få tillgång till Guds "domäner"? Så länge människan, även i Gud, sökte sitt eget — bön kan vara mycket självisk — så kunde Satan göra anspråk på henne. Men nu säger Jesus (Luk. 10:18): "Jag såg Satan falla ned från himmelen såsom en ljungeld". Dessa bilder, som enligt trons sätt att se är absolut realistiska, utvecklas närmare i Upp. 12:7—12: "Och en strid uppstod i himmelen: Mikael och hans änglar gävo sig i strid med draken..." Det synes mig icke oförväget att på detta ställe i Uppenbarelseboken söka ett åter-

givande av Jesu kamp och seger på korset.

I varje fall vill detta tecken-språk ha sagt, att när han, som övervunnit egennyttans makt, som för sina lärjungar bevisat sig såsom levande och hos dem verkat den förvandling som ovan antytts, när han "gjort ifrån sig", då är vår tillvaro i princip förnyad." Men ve dig, du jord, och dig, du hav! Ty djävulen har kommit ned till eder i stor vrede..." Här på jorden pågår oförtrutet den intensiva kampen mellan den Eviges vilja och ondskans makt.

Symbolerna, metaforerna, vill sålunda återge ett väldigt skeende, där såväl förnuftspekulationer som gängse språkbruk ohjälpligt kommer till korta. Likväl måste tron göra sig all möda att förstå sig själv och göra sig förstådd.

Ateisten och fundamentalisten

Om man inför kristen tro och verksamhetstillägnelse med bortseende från andliga realiteters apperception, sålunda utan aktgivande på det översinnligas med nödvändighet metaforiska uttrycksmedel, kräver intellektuell bejakelse, kommer man ofelbart att hamna i endera av tvenne ytterligheter: antingen göres tron till ett bokstavligt försanthållande av bekännelsens och därmed bibelns alla utsagor, varigenom kristendomen blir lag och bibeln ett slags juridisk codex, eller fränsäger man sig all delaktighet i vad som överstiger

vårt mänskliga förnuft och ställer sig därmed utanför huvudparten av tillvaron. Dessa ytterligheter företrädas av fundamentalisten och ateisten.

Båda kännetecknas av verklighetsflykt, men ateistens tankevärld är trängre än fundamentalistens, eftersom den senare — låt vara i begränsat och förkortat perspektiv — skönjer en tillvarons storhet, för vilken den förre är blind. Här till kommer, att gudsförnekelse ofta har sin grund i karaktärens obenägenhet för förnyelse och radikalt samvetsallvar. Det är då mycket mänskligt att camouflera sin obotfärdighet med "intellektuell redbarhet". Inom biologin använder man termen mimicry, när en varelse härmar något annat för att dölja sig själv.

Om man, åtminstone som en "arbetshypotes", hävdar att människans medvetande konstitueras av förnuft, vilja och känsla och denna för oss själva delvis fördolda väsensgrund "harmoniseras" av och i vårt samvete, sam-vet-andet med en verklighet, som både utkräver och överbjuder oss själva, kan samtidigt fastslås, att detta vårt samvete aldrig befrias från självspjuling och ångest med mindre tron på Gud frigör människan till självförgäta aktivitet nästan till godo. Envar människa har sin egenart, men egenarten förverkligas endast i den frihet, som icke söker sitt.

Då tron skall åskådliggöra vad

den vunnit, äger och ålagts, både objektiva värden och subjektiva förpliktelser, kan den inte finna språkliga uttryck, som skulle ge rättvisa åt det kalkylerande förnuftet, som blott är *en* medvetenhetsfaktor. Hur viktigt det är att vi pressar vår tankeförmåga till det yttersta, är förståndet lika oförmöget att fatta tillvarons gåta som den egna varelsens hemligheter. Därför måste tron uttala sig i satsar som med nödvändighet ter sig paradoxala. Här kan som exempel tagas Luthers "förklaring" till andra trosartikeln, ett religiöst dokument av stor höghet och rikedom: "Jag tror, att Jesus Kristus, sann Gud, född av Fadern i evighet, och tillika sann människa, född av jungfru Maria, är min herre..." För vanligt förnuft är allt detta nonsens och rent logiskt sett utesluter de båda leden — sann Gud och sann människa — varandra. Men då tron brottas med uppgiften att för sig klargöra hemligheten i Jesu person och makt, kan den inte finna ett mer advekat uttryck för vad den sett. Om be-kännelsen fasthölle allenast vid det förra ledet, skulle Kristus förlora sig i ett oåtkomligt fjärran; skulle texten enbart hävda det senare ledet, det historiskt åtkomliga, bleve han intet annat än en idealgestalt bland andra, icke den absolut Ende. Detta säger åtskilligt om trons väsen. Den begär icke och kan aldrig åtnöjas med förnuftskategorier, helt enkelt därför att

de aldrig rår med en verklighet av den storleksordning som här gäller.

Dogmens betydelse

Det förhåller sig på alldeles samma sätt med den subjektiva sidan av saken, med trons tillägnelse. Här möter samma paradoxer. "Av nåd ären I frälsta" (Ef. 2: 5). Och dock: "Varen alltså I fullkomliga, såsom eder himmelske Fader är fullkomlig" (Matt. 5: 48) "Arbeten med fruktan och bävan på eder frälsning... Ty Gud är den som verkar i eder både vilja och gär-

ning..." (Fil. 2: 12—13). Kravet väcker anstöt hos vår "gamla" människa, hos egenlyttan. Men tron behärskas av det till synes oförenliga.

Ställer man frågan om Guds existens eller om själens odödlighet, kan intet svar ges av den ena människan till den andra, inte ens om frågan för båda är "livssak". Här gäller: "Herre, jag vill bida stilla vid din port". Inte heller dogmen kan ge tanken som spanar svar. Men den tolkar kristendomens rikedom och leder den allvarlige sökaren fram mot tempelporten.